

Civilization Boundaries
Цивилизационни граници

КАК ПО-ТОЧНО ДА СЕ ВЪЗПРИЕМА СЪВРЕМЕННИЯТ ИСЛЯМСКИ ФУНДАМЕНТАЛИЗЪМ

Младен Манев

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Как се възприема днес ислямският фундаментализъм? Каква е разликата между ислямски фундаментализъм и ислямски тероризъм? Какви са политическите определения за тях? Какво е наложеното обществено мнение за тези социални явления? Какво е политически ислям? Какво е общото между религията и политиката? Историческата наука и историята на Близкия изток от близкото минало (последните 50 – 60 год.) дават различни отговори на тези въпроси в сравнение със съвременната политическа реторика от края на XX век.

Keywords: Islamism, Islamic fundamentalism, jihad, terrorism, Laden

Следващите редове по никакъв начин не трябва да бъдат приемани за максима. Убягвайки на строгите научни писания, те се опитват да покажат една обективна гледна точка на базата на интердисциплинарен подход. Защото сравнението на научни, политически, теологични и общественоналожени термини и фразеология и практическото им използване налагат една много погрешна представа за тяхното истинско значение. Практиката доказва, че днешната уж политкоректна фразеология, разгледана през обективната историческа действителност и показана чрез достатъчно количество примери от съвсем близкото минало, променя значението на голяма част от съвременната политическа реторика. Иначе казано – къде е тънката граница на разликите между ислямски фундаментализъм, ислямизъм, тероризъм и как те са представяни пред широката обществена аудитория.

Съвременният религиозен фундаментализъм е явление от световно естество. Ислямското направление в него не може да бъде окачествено като обикновено социално проявление и реакция на мюсюлманските общества след средата на XX в. срещу възникналите вътрешни противоречия в тях. Теорията на ислямските фундаменталисти е изградена върху догмите на ортодоксалния ислям. В предложената от тях идеология има основания, които определят ислямския фундаментализъм като явление с комплексен характер.

Неоспорим факт е, че в последните години световният тероризъм е идейно обвързан с ислямските радикални фундаменталистки организации. Огромната част от ръководните държавни органи свързват образуването на терористични организации в ислямските страни с предписанията на исляма и го наричат „ислямски тероризъм“⁽¹⁾. Друг съществен момент е, че утвърждаването на религията в политиката и обществения живот до голяма степен се обобщава с термина „ислямски фундаментализъм“ (Еспозито, 2003: 13), макар че определението „фундаментализъм“ е общоприето, то се употребява в най-разнообразен смисъл в пресата, а все по-често започва да попада в академичните среди (Еспозито, 2003: 13). В последните години терминът навлиза все по-често и в речниците по общественно-политически науки. За да бъдат коректно изяснени теорията и обосновката на ислямския фундаментализъм и връзката му с тероризма и радикализма, трябва да се акцентира поотделно върху теологичния, историческия, социалния, политическия и към днешна дата общоприет смисъл за него, за да се постигне среден вариант за коректно актуално определение.

През ХХІ в. фундаментализмът е най-сериозното предизвикателство пред глобалната сигурност. Променящ облика си и днес, преди да достигне своя радикален и разрушителен стадий, ислямският фундаментализъм възниква като реформаторско движение (Чуков, 2004: 64), което има своите мотиви и те могат да бъдат изследвани и открити в историческото развитие на мюсюлманския свят през предходния век. Според изследователите може да бъде откроен исторически и еволюционен модел, през който преминават теорията и практиката на ислямските фундаменталисти. Позовавайки се на съвременната история на Египет след 1922 г.⁽²⁾ и създаденото в Кайро през 1928 г. дружество „Мюсюлмански братя“⁽³⁾, като първообраз на ислямска фундаменталистка организация, изследователите рамкират модел на развитие на съвременните фундаменталисти. Това, което представят като ранна идеология (30-те години на века), впоследствие предлагат като решение за вътрешните проблеми на страната (40-те год.) и накрая се опитват насилствено да приложат братята (50-те, 60-те год.) е възприето като основен модел за развитие на съвременна политико-религиозна, фундаменталистка, ислямска организация. И това, което програмно заляга в „Мюсюлмански братя“ като идеи и решения на възникналите проблеми в египетското общество от всякакво естество (*социални, културни, религиозни, икономически и т.н.*), впоследствие аналогично се открива в програмите на подобните групировки в съвременния ислямски свят.

Съвременният ислямски фундаментализъм се явява (р)еволюционна реакция на един почти вековен комплексен, исторически процес сред ислямските общества, в който се случват независими едни от други взаимосвързани фактори, които, обединени, обуславят съвременното разбиране и обяснение на този феномен. Но „за разбирането на бъдещия ислямски свят и

неговите взаимоотношения с останалата част от човечеството особено важно е да се направи разлика между ислямски фундаментализъм и ислямски екстремизъм“ (Примаков, 2003: 59). Защото „в истинския ислям няма тероризъм и според исляма убийството на един човек е равно на отричането от Бога“ (Гюлен, 2010:15).

Общоприето е, че съвременният ислямски фундаментализъм е идейно и практически свързан, най-общо – с глобален и религиозен фанатизъм (екстремизъм), тероризъм и самоубийствени атентати, причиняващи смъртта на хиляди невинни хора. Под определението фундаментализъм често се разбира политическа активност, тероризъм и антиамериканизъм (Еспозито, 2003: 14). Терористите изповядват практиката на джихада и като най-жесток акт на фундаментализма към днешна дата се приема самоубийственото отвличане на три пътнически самолета от ислямистки бойци – членове на мрежата на Ал-Кайда⁴), оглавявана от Осама бин Ладен, на 11 септември 2001 г. Но има още десетки други зверства, за които са обвинени фундаменталистите: атентатът срещу над петдесет туристи в Египет през ноември 1997г.⁵); над сто самоубийствени акции в Израел по време на палестинското въстание през септември 2000 г.; ударите срещу американските посолства в Кения и Танзания през 1998 г. и т.н. (Рутвен, 2006: 9 – 10). А „след атентатите от 11 септември 2001 г. в САЩ и на 11 март 2004 г. в Мадрид Европа също се среща очи в очи с организирания радикален ислямски фундаментализъм (...) войнстващата идеология все по-категорично заявява и отстоява своето място сред палитрата значими политически доктрини, оставили трайни следи в световната история“⁶).

Практиката показва (*или по-точно доказва*), че религиозният фундаментализъм е идейно обвързан с политическото развитие и управление на съвременните мюсюлмански държави. Ислямският фундаментализъм играе съществена роля в международните отношения в световен мащаб. Също така е тясно свързан и с регионалния национализъм, изповядван от различните мюсюлмански народи. Тези процеси в последните години все по-често са анализирани и изследвани. За тях днес се употребяват термините „политически ислям“ и „ислямизъм“ (Еспозито, 2003: 14).

От няколкото примера и изброени цели на идеологическата платформа на ислямските фундаменталисти в обществено-политическите науки се появява една нова оценка и теория спрямо съвременния ислям и ислямските общества. След трагедията от 11 септември 2001 г. САЩ възприемат атентатите като глобална заплаха и издигат като политически мотив създаването на нова идеология на „нова „Империя на злото“ – ислямът“ (Мизов, 2006: 31), а оттам идва и последствието, че фундаменталисткия тероризъм се развихря на нови бойни полета – освен Америка обект на атаките стават останалата част от света и Европа (Еспозито, 2003: 262). Началото на XXI в. предлага на преоценка ролята на съвременния ислямски фундаментализъм в световната политика и

международните отношения. Обвързва го идейно и политически със световния тероризъм и религията, но „разбира се, че терористичната организация ще използва дори и религиозни ценности, за да може да мотивира и убеждава своите привърженици“⁽⁷⁾. Но трябва да се постигне разграничение между двете явления, въпреки че едното (*тероризмът*) се е превърнало в частен случай и от края на 80-те години на XX в. определя глобалните насоки на другото (*фундаментализма*). А това поставя света в един бъдещ, неминуем конфликт на религиозно-идеологична основа.

За да обобща казаното дотук, бих се съгласил с едно твърдение на Евгений Примаков, което звучи така: „През втората половина на XX в. терорът придоби две особености. Първо, влезе в арсенала от средства на сепаратистките и екстремистки религиозни или политически движения. Второ, разпространи се широко отвъд националните рамки и действа на международната арена“ (Примаков, 2003: 18). А за това явление имат вина и американци, и европейци, и руснаци – с една дума целият християнски Запад. Политическите съветници и анализатори вкараха в теорията на международните отношения една нова световно призната теза, че времето след 11 септември 2001 г. трябва да бъде моментът на създаването на контра-идеология на идеологията на фундаменталистката, радикалната версия на исляма (Кларк, 2006: 320).

Тези безспорни и общоприети хипотези и твърдения, изброени и/или цитирани, довеждат логически до няколко всепризнати в актуалната история изводи, а именно:

1. Залегналото определение за ислямски фундаментализъм в днешния си вид най-общо може да бъде класифицирано като: радикалната защита на исляма в световен аспект и разпространението на религиозната и идеологическата теория на джихада чрез абсолютно всякакви средства, включващи физическото унищожение и насилието срещу неприемащите догмата на ислямската религия в най-чистия ѝ първопричинен вид. А това явление довежда до крайния религиозен фанатизъм и радикализъм (екстремизма) свързан с терористичните актове на насилие.

2. „Фундаментализмът вече е световно явление, произволно интерпретирано като насилие, целящо политически промени под булото на религията“ (Чуков, 2004: 19). Като пример могат да бъдат посочени повечето големи политико-религиозни ислямски организации, имащи роля във вътрешното управление на държавите, които представляват днес Хамас, „Мюсюлмански братя“, Ал Кайда, Хизбула.

3. Фундаментализмът, като теория и практика, вече се използва с политически цели и като политически термин, а това предопределя към момента отношенията Близък арабски изток – Западен свят, от една страна, САЩ и Израел, от друга.

4. На първо място сред конфликтите, приписвани на фундаменталистка непримиримост, са арабо-израелският и ислямо-американският конфликт, концентрирани основно в Близкия изток.

5. „Ал Кайда е името на ислямската фундаменталистка организация, която в началото на ХХI в. най-плътно отъждествява с тероризма и насилието като *modus operandi* на политическата си програма и цели“ (Чуков, 2004: 209).

6. Следствие на гореизложените пет, ислямският фундаментализъм е съвкупност от партийно-политически, религиозни, социални и международни фактори и тези крайни настроения се изразяват най-вече чрез различните политико-религиозни регионални ислямски организации, проповядващи политически фундаментализъм (ислямизъм) и връщане към изконно класическия модел на ислямска доктринална държава.

Подложени на исторически анализ и малко критика, тези общоприети изводи могат да бъдат оспорени на база неистинност, преиначаване на историческия обективизъм, тълкувателни и неточни определения на съвременната обществено-хуманитарна терминология с цел политическото ѝ ползване за решения от глобално и частно естество.

Исторически разгледано, съвременният (*в конкретния случай ислямски*) фанатизъм и тероризмът, като негово следствие, са част от религиозния фундаментализъм, ползван в днешно време изцяло за политически цели на международната сцена. Определени понятия и немалка част от терминологията, свързани с религиозния фундаментализъм и съвременния ислям като религия, се използват с тенденциозно значение и истинското им определение се преиначава с намерения за постигане на политически цели. Защото според религиите тероризмът (терорът) е престъпление срещу човечеството. И точно поради това понятията „религия“ и „терор“ нямат нищо общо помежду си, защото всички официални религии отхвърлят и порицават тероризма като способ за налагане на лични желания, било то и с религиозно-догматичен мотив (Гюлен, 2010: 56).

Но политическите събития и случващото се в мюсюлманския свят и на Запад, както и изявленията на правителствени ръководители, формиращи политиката и общественото мнение през 80-те години на миналия век, продължават да утвърждават схващанията за ислямска заплаха и неминуем сблъсък на цивилизациите (Еспозито, 2003: 262). Общоприета е обосновката и мотивировката, която се разбира под няколко определения, свързани с ислямски фундаментализъм и исляма като религия в съвременната му вариативност. Тя наистина се определя като сблъсък на цивилизациите, за който говори Самюел Хънтингтън в едноименната книга. Но самият той казва, че „ислямският „фундаментализъм“, който обикновено се смята за политически ислям, е само един от компонентите на много по-широкото възраждане на ислямски идеи, практики и реторика и на възвръщането на мюсюлманското

население към исляма. Това възраждане е основно, а не екстремистко течение, то е всепроникващо, а не изолирано. (...) Както правителствата, така и опозиционните движения се обръщат към исляма, за да увеличат авторитета си и да получат по-масова подкрепа...“ (Хънтингтън, 2006). Основното последствие от историческото развитие на ислямските общества след средата на XX в. е, че ортодоксалният ислям е глобална сила в мюсюлманския политически живот. Той навлиза отново през 70-те и 80-те години (Еспозито, 2003: 17). Но въпреки това логиката и съжденията на Хънтингтън могат да бъдат оспорени, защото според критиците на неговата теория западната демокрация се оказва лице в лице с екстремизма и фундаментализма на другите цивилизации, отричайки по същество икономическите и политическите причини за възникналите конфликти, а гореспоменатият автор свежда всичко до цивилизационно-религиозно противопоставяне (Примаков, 2003: 44 – 5). Тази теория свежда света до нов биполярен модел – Изток/Запад, но този път на религиозно деление, а не на идеологическо. Трябва да се отбележи, че фундаменталистките ислямски партии включват в термина „Запад“ както западноевропейските страни, така и държавите от Източна Европа, а също така и САЩ, които търпят най-голямата част от нападите на тези партии (Абуаси, 2001: 60). Мнението, което ислямистите приемат за САЩ, даже е доста крайно, защото американците се оценяват като най-лошата страна във фронта на антинародните сили и основният враг на арабската и ислямската нация. Окачествена е и логическа връзка между САЩ и Израел на базата на историческата свързаност между двете държави. Вследствие от близките дипломатически отношения между двете държави оценката на фундаменталистите продължава в негативен аспект. Според тях САЩ е страната, която подстрекава Израел, крепи елементите на неговото могъщество, снабдява го с всичко необходимо за задоволяване на вътрешните потребности и осигурява на политическата поддръжка на израелтяните в Близкия изток (Абуаси, 2001: 60). Засиленият радикализъм и крайните антиамерикански и антиеврейски чувства имат своето обяснение в историческия контекст на развитие на полуострова. След създаването на Държавата Израел, обвързвайки религията с политиката и международните отношения, ислямистите и възприетата от тях теория за национален фундаментализъм търпи ново развитие в края на 70-те години на XX век.

След края на 1979 г. терминът „ислямски фундаментализъм“ придобива нов политически смисъл. След „бума“ на исляма през 70-те години наистина определението започва да се използва в по-широко значение и като сблъсък на международноправните отношения по оста Изток/Запад, защото през 70-те и 80-те години политическите лидери в новоосвободените се арабски държави се надпреварват да отъждествяват своите режими и самите себе си с исляма (Хънтингтън, 1999: 162).

Следвайки този исторически модел и опирайки се на логиката, че ислямският фундаментализъм прониква⁸⁾ (*по-точно вече е проникнал*) от най-висше административно до низово ниво сред мюсюлманите, трябва да бъдат определени значенията на част от терминологията, използвани както за политически цели на най-висше управленско ниво, така и сред обикновените мюсюлмани. Обвързвайки политика и религия, обичаи и закони, монотеистичен култ към Аллах и мюсюлманското духовенство, имащо реална власт, трябва да бъдат обяснени няколкото специфични определения от речника на съвременния ислям, за да може да бъде направена разлика между религиозното, политическото и социалното им значение. Може би най-спекулираният и произволно тълкуван термин в съвременния ислям е понятието „джихад“. Безспорен факт е, че няма правоверен мюсюлманин, правителство, управляващ, организация или политико-религиозно формиране, обвързани с Корана, които да не употребяват термина „джихад“. Неговото значение изглежда тълкувателно и интерпретативно и в съвременните обществено-хуманитарни речници звучи доста разнолико:

– джихад – „само ед. ист. религ. Свещена война на мюсюлманите за вярата, в която всеки мюсюлманин трябва да участва до световния триумф на исляма. Проповядва се, че всеки войн, загинал в борбата с неверниците, отива направо в рая. Понятието „джихад“, на първо място, е свързано с религиозния дълг на мюсюлманите да се усъвършенстват духовно и да се борят за разпространението на исляма.“⁹⁾ Но терористичните групировки използват понятието „джихад“ в немалка част от интервютата, програмите и прокламационните си материали. Определят и се опитват да оправдаят част от атентатите си с този термин, но „с джихад се означава всеки стремеж, усилие и старание на мюсюлманина по пътя на Аллах за спечелване на неговото благоволение“¹⁰⁾. Според съвременните арабисти и изследователи на исляма понятието трябва да бъде тълкувано като „възлаганото на отделния мюсюлманин и на мюсюлманската общност (умма) „върховно усилие“ в името на исляма (...) и подобно на християнския възглас „с нами Бог“ терминът има различно тълкувание“ (Евстатиев, 2007: 55). „Джихад“, като дума, има различни значения и се употребява според обстоятелствата, интерпретирането се ползва за разнообразни цели. Не е емоционално натоварен и обвързан с прагматизма, възприеман като „свещена война“.

Освен определенията за джихад съществуват още няколко други произволно интерпретирани термина, навлезли в теорията за съвременния ислямски фундаментализъм:

– дар ал ислам – букв. „домът на исляма“. Територия, област на исляма. Още през Средновековието във връзка и с територията на джихада в ислямската доктрина (...) Тези две основни „области“ – домът на исляма и на войната – са разграничени въз основа на идеята за контрол и упражняване на мюсюлманска власт върху определени територии (Евстатиев, 2007: 46 – 7);

– ислямизъм – което като практика обозначава онези движения и доктрини, които се стремят да приведат политиката в съответствие с предписанията на исляма (Евстатиев, 2007: 48);

– умма, което трябва да бъде разбирано като ислямска общност, която е отдадена на Аллах и чиито членове са „свидетели за хората“ (Евстатиев, 2007: 193).

Спрямо цитираните няколко определения изясняването на ислямския фундаментализъм, в истинския му исторически смисъл и процес на развитие, е въпрос на анализ и развитие на исторически процеси и фактори относно теорията и това как се възприема като определение днес. Но трябва да се спомене, че: „Ислямските екстремисти, обзети от стремежа да подчинят на идеите си целия мюсюлмански свят и да ги наложат като абсолютно неоспорими, прибягват до Корана, по-скоро до догматичното, едностранчивото тълкувание на тази главна за мюсюлманите свещена книга“ (Примаков, 2003: 51). А извадени от контекста, отделните изрази и думи наистина могат да бъдат интерпретирани като произвол и насилие. Точно тези тълкувания на огромната част от спецификите, свързани със съвременния ислям като религия, се интерпретират произволно и свързват с терминологията на ислямския фундаментализъм. Обобщено и цитирано от съвременните академични речници, звучи така:

– фундаментализъм – само ед. Агресивна проява на ислямството с цел да обедини всички изповядващи тази религия и да ги противопостави на останалите. Ислямски фундаментализъм¹¹). Или „Крайно консервативно и крайно догматично течение в дадена религия, изразяващо се в безусловно и безкритично отстояване на основните ѝ догми, във фанатично спазване на основните ѝ принципи и в безкомпромисното им прилагане във всички средства без никаква толерантност (...), най-често се свързва с исляма. Срв. с ислямски фундаментализъм“¹²). А под определението за „ислямски фундаментализъм“ арабистите заключват, цитирам: „Термин, наложил се както в съвременните изследвания върху Близкия изток и исляма, така и в медийното пространство“ (Евстатиев, 2007: 79).

Исторически коректното обяснение на фундаментализма не го обвързва с ислямската религия, даже обратното, първоначално фундаментализмът няма никаква връзка с нея. Възниква като теория и практика първо в други две големи световни монотеистични религии – християнството и юдаизма. Въпреки това: „терминът фундаментализъм навлизо бързо в социално-политическия речник през последните две десетилетия. Американските политолози му придават общорелигиозен смисъл след революцията в Иран през 1979 г.

Логично последствие става, че оттогава, след 1979 г., фундаментализмът вече е световно религиозно явление и е идейно обвързан със съвременния ислям като доктрина, но през последните тридесетина години се използва некоректно и с политически цели. Провокирано е от американските военни ана-

лизатори, съветници и управляващи и противопоставянето им срещу СССР по време на Студената война. По времето на този конфликт и постепенното глобализиране и навлизане на ислямския свят на световната геополитическа сцена, теорията на съвременния фундаментализъм, като начин на национално управление в ислямските държави, кристализира и започва да бъде използвана за обосновка на проникването на американски и/или съветски офанзивы в региона на Близкия и Средния изток.

Събитията от 1979 г. действат като допълнителен катализатор за развитието на ислямското възраждане, или още по-точно – това са няколко процеса, които се случват в Близкия изток. През януари иранският шах е свален и аятолах Хомейни се завръща в Техеран. След това през март за изумление на много мюсюлмани Египет и Израел подписват мирен договор. През ноември идва шокираща новина, че въоръжени ислямски екстремисти са завладели Голямата джамия в Мека и цял ден водят кървава битка със силите за сигурност, в която загиват хора, а това нанася сериозен удар върху престижа на династия Сауд. И накрая, в последните дни на декември 1979 г. СССР нахлува в Афганистан. Това без съмнение е най-разтърсващата новина: „безбожните комунисти са завладели със сила суверенна мюсюлманска държава“ (Бърджън, 2006: 69).

Вследствие от тези няколко исторически катаклизма в Близкия изток на преден план постепенно се открояват две имена, неразривно обвързани с практиката на съвременния фундаментализъм: аятолах Хомейни и Осама бин Ладен. Двата са политически и емоционално натоварени и обвързани със съвременната ислямска религиозно-политическа доктрина, лежаща върху екстремизъм, класически ислям, съвременен ислямски фундаментализъм и религиозен фанатизъм.

Силата на възродения ислям се проявява най-драматично в иранската революция от 1978 – 1979 г. Аятолах Хомейни е исторически и идеен водач на политическите промени в Иран, или т.нар. Иранска революция. Заедно с това е свързан с бъдещите вътрешни реформи в страната и проповядваната от него антиамериканска и антизападна политика. Западноориентираните шахове Пахлави са свалени и разрывът на международните отношения между Иран и САЩ е факт. Аятолахът, проповядващ ислямска промяна и започнал прилагането ѝ, постепенно започва да бъде възприеман като един от образците на съвременен фундаменталист.

Освен темата за Иран и революцията (която е невъзможно да не се спомене, когато се изяснява теорията на съвременния ислямски фундаментализъм) в края на 70-те години на века се появява и друго лице, наложено впоследствие като терорист и ислямски фундаменталист номер едно в света – Осама бин Ладен.

Бин Ладен се отличава на общия фон на случващото се в Близкия и Средния изток, но каквото и да се изкаже за него, до голяма степен ще бъде митологизирано. Превърнал се в световен опортюнист, Бин Ладен след години

обобщава своята терористична дейност, обвързвайки я с религията, в едно свое изказване: „Кулминацията на тази религия е джихад“ (Бърджън, 2006: 60) . Общоприетото мнение за него оттогава е превърнато в нарицателно за целия ислямски фундаментализъм като практика. Ако бъде разгледана житейската история на известната арабска фамилия, се стига до същите две събития, които изиграват съществена роля за личната мотивация на Осам бин Ладен да поведе талибаните и последователите на Ал Кайда към свещен джихад срещу западните сили и неизповядващите исляма. Няколко седмици след съветската инвазия Бин Ладен, който тогава е на 22 години, застава на страната на афганистанците и се отправя за Пешавар, за да се срещне с афганистанските лидери и да помогне с финансови средства, където се запознава и е повлиян от идеите на Абдула Азам¹³). В периода 1980/81 – 1993/94г. Бин Ладен се превръща в лицето терорист и фундаменталист номер едно в света, заплаха за световния мир. Безспорен факт, е че до деня на смъртта си Бин Ладен е може би най-голямата терористична заплаха срещу световната сигурност, но от друга страна, историците и политолозите не могат да отрекат, че изначално подетата от него инициатива е определяна като справедлив джихад – войната срещу руснаците в Афганистан. След победата на муджахидините „героят от Афганистан“ старателно спестява информацията, че тяхната победа не би могла да бъде реализирана без щедрата помощ на САЩ, по-специално на ЦРУ. Американската разузнавателна служба отпуска над 500 милиона долара за подготовка и въоръжение на основните групи на съпротивата. От мистериозната връзка между САЩ и Бин Ладен има само един безспорен факт – талибаните съзнателно са оказвали в Афганистан гостоприемство на него и неговата Ал Кайда главно по идеологически мотиви – и едните, и другите са привърженици на идеите на радикалния войнстващ ислямизъм (Примаков, 2003:33) и застават твърдо срещу съветската окупация.

Но според принципите на исляма, като религия и догматика, отделни лица, организации или групировки не могат да обявяват война. Защото не може да има война, преди тя да бъде обявена от държавния глава и от армията. В противен случай обявената война ще бъде по индивидуално усмотрение от някого (Гюлен, 2010:17). И за да допълня в контекста на изказаното, когато говорим за Бин Ладен и радикализма, той и неговата организация: „(...) показаха новата и най-опасна разновидност на международния тероризъм: самостоятелна система, несвързана с някаква държава (...) Ако организацията, извършила терористични нападения над САЩ, бе свързана с която и да е страна от Близкия, Средния изток (...), то за това щеше да знае поне едно от разузнаванията в света“ (Примаков, 2003: 22 – 3).

Гореизказаните редове по никакъв начин не се опитват да се противопоставят срещу някакъв вид политика или религиозна догма. Просто да покажат критично, евентуално да оборят отчасти едно наложено обществено мнение.

Защото политиката – тя е просто игра на думи пред масите, или по-точно представяне на термини и научен апарат по начин, удобен за представящия го. А от друга страна, религията (в този случай – ислямът) към днешна дата може да бъде огледален образ на политическата реторика. Взаимодействието между двете е крайно негативно и тогава възниква въпросът – какво е фундаментализмът днес? Патриотизъм, екстремизъм, тероризъм или просто сяпа вяра.

БЕЛЕЖКИ

1. Актан, Х., Вж. в: Гюлен, Ф. (2010). Прокълнатият от исляма терор, С., с. 38.
2. На 28 февруари 1922 г. в Лондон е обявена независимостта на Египет. Конституцията е окончателно приета на 19 април 1923 год. Тя потвърждава националния суверенитет на египтяните. Вж. в: Лоранс, А. (2008). История на Арабския изток 1798 – 1945., С., с. 192 – 193.
3. Възприетото на арабски език (ихуат ал-муслимуна) звучи по-скоро като братство мюсюлмани, но общоприетото наименование на организацията в българската историография е „Мюсюлмански братя“. Вж. в: Пеев, Й. (1999). Съвременният ислям, С., с.327.
4. Гюлен, Ф. Виж: Прокълнатият от исляма терор, С., 2010, с. 15.
5. Ал Кайда се определя като ислямистка терористична мрежа (регионални организации с общо ръководно звено), контролирана от саудитския (в част от източниците пише, че земите на семейство Ладен се намират в съвременен Йемен, но е прието, че той е от Саудитска Арабия) терорист Осама бин Ладен. Организацията е основана от обединението на радикални ислямски лица от няколко по-малки групировки, създадени по време на съветската инвазия в Афганистан в края на 1979 г. и нач. на 1980 г., когато радикалните мюсюлмани са активно подкрепяни и обучавани от ЦРУ и Саудитска Арабия. Между 1991 г. и 1996 г. базата оперира основно в Пакистан, а след 1996 г. основните терористични клетки се връщат на територията на Афганистан и Саудитска Арабия. Постепенно след серия от атентати Ал Кайда се превръща в терористичен враг номер едно за Запада и САЩ.
За повече информация, виж също: Gunaratna, R., Inside Al Qaeda., NY., 2002., pp. 16 – 54.
6. На 17 ноември 1997 г. в Луксор, Египет, са убити най-малко 58 туристи след самоубийствена атака.
7. Актан, Х., Цит съч., Вж: Прокълнатият от исляма терор, С., 2010, с.38.
8. Ако трябва да бъде цитиран Едуар Саид, от когото поради чисто исторически и хронологически аспект се дистанцирам.
9. Терминологичен речник по обществено-политически науки С., БАН 2012., с.138.

10. Актан, Х., Цит., съч., Вж. в: Гюлен, Ф., Прокълнатият от исляма терор, С., 2010, с.39.
11. Тълковен речник на българския език Вж. в: <http://www.t-rechnik.info/f.php?page=13&> Умишлено е цитиран интернет вариант на тълковен речник поради личното ми мнение, че днес хората използват онлайн речници, а те се редактират и допълват постоянно, докато хартиените носители излизат на няколко години (б.а.).
12. Терминологичен речник по обществено-политически науки., С., БАН, 2012, с.492.
13. Актан, Х., Цит., съч., Вж. в: Гюлен, Ф., Прокълнатият от исляма терор, С., 2010, с.39.

ЛИТЕРАТУРА

- Абуаси, М., Рахуан. (2001). *Фундаменталистките партии в арабските страни*. София.
- Бърджън, П. (2002). *Свещената война. В тайния свят на ислямския тероризъм*. София.
- Гюлен, Ф. (2010). *Прокълнатият от исляма терор*. София.
- Евстатиев, С. (2007). *Ислямът. Кратък справочник*. Второ издание. София.
- Еспозито, Дж. (2003). *Ислямската заплаха – мит или реалност*. София.
- Кларк, Р. (2006). *Срещу всички врагове. Войната на Америка срещу терора*. София.
- Мизов, Н. (2004). *Ислямо-американският сблъсък*. София.
- Пеев, Й. (1999). *Съвременният ислям*. София.
- Примаков, Е. (2003). *Светът след 11 септември и нахлуването в Ирак*. София.
- Рутвен, М. (2006). *Фундаментализмът. В търсене на смисъла*. София.
- Саид, Е. (1999). *Ориентализмът*. София.
- Терминологичен речник по обществено-политически науки, С., БАН 2012.*
- Хънтингтън, С. (2006). *Сблъсъкът на цивилизацията*. София.
- Чуков, В. (2004). *Съвременният ислямски фундаментализъм. От теоретични рамки към регионални измерения*. София.

REFERENCES

- Abuasi, M., Rahuan. (2001). *Fundamentalistkite partii v arabskite strani*. Sofiya.
- Bardzhan, P. (2002). *Sveshtenata voyna. V tayniya svyat na islyamskiya terorizam*. Sofiya.

- Gyulen, F. (2010). Prokalnatiyat ot Islyama teror. Sofiya.
Evstatiev, S. (2007). Islyamat. Kratak spravochnik. Vtoro izdanie. Sofiya.
Espozito, Dzh. (2003). Islyamskata zaplaha - mit ili realnost. Sofiya.
Klark, R. (2006). Sreshtu vsichki vragove. Voynata na Amerika sreshtu terora. Sofiya.
Mizov, N. (2004). Islyamo-amerikanskiyat sblasak. Sofiya.
Peev, Y. (1999). Savremenniyat islyam. Sofiya.
Primakov, E. (2003). Svetat sled 11 septemvri i nahluvaneto v Irak. Sofiya.
Rutven, M. (2006). Fundamentalizmat. V tarsene na smisala. Sofiya.
Said, E. (1999). Orientalizmat. Sofiya.
Terminologichen rechnik po obshtestveno-politicheski nauki S., BAN 2012.
Hantingtan, S. (2006). Sblasakat na tsivilizatsiite. Sofiya.
Chukov, V. (2004). Savremenniyat islyamski fundamentalizam. Ot teoretichni ramki kam regionalni izmereniya. Sofiya.

HOW THE MODERN ISLAMIC FUNDAMENTALISM TO BE PERCEIVED

Abstract. What is the modern understanding of the islamic fundamentalism today? What is the difference between islamic fundamentalism and islamic terrorism? What is the political definition for these two topics? What is the forced public opinion for these social phenomenons? What is political islam? Where is the common ground between religion and politics? The historical science and the history of the Middle East from the recent past (the last 50-60 years) gives us different answers to these questions compared to the modern political rhetoric from the end of the last century.

✉ **Mr. Mladen Manev, PhD student**
Faculty of History
University of Sofia
15, Tsar Osvoboditel Blvd.
1504 Sofia, Bulgaria
E-mail: thekidd@mail.bg